

dr. sc. Robert Kolobara

Informacijske operacije u kontekstu kulture nacionalne sigurnosti 21. stoljeća

Information operations in the context of the 21st century national security culture

Sažetak

Završetak Hladnog rata doveo je do preispitivanja tradicionalnog poimanja sigurnosti. Globalizacijski procesi su doveli do rastuće međuovisnosti društava i država ne samo na ekonomskom, već i na sigurnosnom području, a dominantna sigurnosna prijetnja više nije mogućnost globalnog vojnog sukoba dvije super-sile već niz drugih izazova – unutrašnji sukobi (građanski rat, etničko čišćenje, genocid) čije posljedice ne ostaju ograničene na države u kojima se odvijaju, fenomen neuspjelih država, međunarodni terorizam i organizirani kriminal, energetska sigurnost, ekološka sigurnost, ne-jednak ekonomski razvoj, proliferacija konvencionalnog i oružja masovnog uništenja te drugi izazovi koji više nemaju isključivo vojnu dimenziju sigurnosti. Svi ovi procesi pokazali su kako se sigurnost više ne može promatrati primarno kao sigurnost države, a rješavanje sigurnosnih problema primarno kroz upotrebu vojne sile ili samo na razini nacionalne države. Informacija kao element moći je, i oduvijek je bila, maglovit pojam, ali u ovoj novoj eri posjeduje mogućnost koja se smatra ključnom za uspjeh državnih nacionalnih politika sigurnosti te je stoga fokus ovog rada na induktivnom utvrđivanju njenog mjesta u kulturi nacionalne sigurnosti 21. stoljeća.

Ključne riječi:

informacija, informacijske operacije, sigurnost, rat

Abstract

The end of the Cold War led to re-examination of the traditional understanding of security. Globalization processes have led to growing interdependence of societies and states, not only on economic but also in the security field, and now dominant security threat is not the possibility of global military conflict between two super powers but a number of others challenges – internal conflicts (civil war, ethnic cleansing, genocide) whose consequences do not remain limited within the states in which they are taking place, phenomenon of failed states, international terrorism and organized crime, energy security, ecological security, uneven economic development, proliferation of conventional weapons and weapons of mass destruction and other challenges who do not have exclusively military dimension of security. All of these processes have shown us how security can no longer be watched primarily as state security, and solving security issues primarily through use of military force or just at the national level. Information as an element of power is, and always has been, a nebulous term, but in this new era it possesses a capability that is considered crucial to the success of state national security policy, hence the focus of this work is on inductive determination of its place in 21st century national security culture.

Key words:

information, information operations, security, war

UVOD

Završetak Hladnog rata doveo je do preispitivanja tradicionalnog poimanja sigurnosti zbog dovođenja u pitanje autonomije države na području sigurnosti. Globalizacijski procesi su doveli do rastuće međuovisnosti društava i država ne samo na ekonomskom, već i na sigurnosnom području, a dominantna sigurnosna prijetnja više nije mogućnost globalnog vojnog sukoba dvije supersile već niz drugih izazova – unutrašnji sukobi (građanski rat, etničko čišćenje, genocid) čije posljedice ne ostaju ograničene na države u kojima se odvijaju, fenomen neuspjelih država, međunarodni terorizam i organizirani kriminal, energetska sigurnost, ekološka sigurnost, nejednak ekonomski razvoj, proliferacija konvencionalnog i oružja masovnog uništenja te drugi izazovi koji više nemaju isključivo vojnu dimenziju sigurnosti, objašnjava Siniša Tatalović. Svi ovi procesi pokazali su kako se sigurnost više ne može promatrati primarno kao sigurnost države, a rješavanje sigurnosnih problema primarno kroz upotrebu vojne sile ili samo na razini nacionalne države (Tatalović u Collins, 2010., 8).

Barnett naglašava da je u vrijeme Hladnog Rata sigurnost za SAD i SSSR značila nacionalna sigurnost od vojne i ideološke prijetnje jednih od drugih, a osnovna strategija postizanja te sigurnosti bila je izgradnja i održavanje superiornosti. U tom kontekstu Giacomo Luciani ističe da je nacionalna sigurnost najčešće bila definirana kao sposobnost odolijevanja agresiji izvana. Mutimer naglašava da tvrditi da je nešto problem sigurnosti znači tvrditi da to nešto predstavlja najozbiljniju moguću prijetnju, egzistencijalnu prijetnju, a ako ta prijetnja bude prihvaćena, doći će do ozbiljnih političkih posljedica. U poslije hladnoratovskom kontekstu možda najupotrebljiviju definiciju sigurnosti je dao Soroos koji je definirao sigurnost kao „uvjerenje ljudi da će nastaviti uživati one stvari koje su najvažnije za njihov opstanak i blagostanje“ (Soroos, 1997., 236). Sama definicija nacionalne sigurnosti po diskursu iz prošlog stoljeća je dovedena u pitanje novim „modernim“ sigurnosnim referentnim objektima. U srcu novih kritičkih teorija Međunarodnih Sigurnosnih Studija nalaze se prijetnje poput nastupa propalih država, globalnog terorizma, ekonomske recesije, prirodnih katastrofa, pandemija bolesti i globalnog siromaštva. Po „novoj“ kulturi nacionalne sigurnosti 21. stoljeća prva tri mjesta današnjih globalnih sigurnosnih ugroza zauzimaju pojave poput terorizma, cyber ratovanja i onoga što nazivamo stanjem propale države.

Kakav položaj informacija ima u odnosu na nacionalnu sigurnost Neilson i Kuehl opisali su kroz definiciju informacijske osnove: „Upotreba informacijskog sadržaja i tehnologije kao strateških instrumenata da se oblikuju fundamentalne političke, ekonomske, vojne i kulturološke sile na dugoročnoj osnovi kako bi se utjecalo na globalno ponašanje vlada, nadvladinih organizacija i društava a sve sa svrhom podupiranja nacionalne sigurnosti“ (Neilson and Kuehl, 1990., 40 u Kolobara, 2017., 81). Informacija je oduvijek bila element moći, ali je često gledana kao osposobitelj ili komponenta potpore a ne kao odlučujući čimbenik u provedbi operacija. Sama priroda modernih informacijskih operacija, s uvjerljivim dvadesetčetverosatnim medijskim izvještavanjem je dokazala potrebu za iskorištavanjem svih alata ili elemenata moći. Informacija je ključna komponenta bilo koje vrste operacija utjecaja, i njezina efektivnost je bila demonstrirana u više navrata, osobito u zadnja dva desetljeća s usponom tehnoloških sposobnosti. Ali pomak moći od centralne vlasti i mali trošak i laki ulazak u informacijsku sferu su zajedno doprinijeli revolucionarnom načinu na koji se informacije iskorištavaju diljem svijeta. Prema novoj paradigmi, informacija je pokretana potražnjom radije nego ponudom, i svemir dostupnih gledišta je mnogo širi nego ikada prije (Alterman, 2003., 243). Francuski novinar Ulysse Gosset kaže: “Današnji informativni kanali su dio globalne borbe u svijetu. Jednako su važni kao i tradicionalna diplomacija i ekonomska snaga” (Seib, 2008., 36).

INFORMACIJSKE OPERACIJE I MEDIJI KAO SREDSTVO

Informacija kao element moći je, i oduvijek je bila, maglovit pojam, ali u ovoj novoj eri posjeduje mogućnost koja se smatra krucijalnom za uspjeh državnih nacionalnih politika sigurnosti (Kolobara, 2017., 53). Razumijevanje moći informacije važnije je nego ikad jer suvremeni svijet sada svjedoči navali manipulativnih slika, gdje nacije, grupe i pojedinci pokušavaju upravljati porukama koje dobivaju. “Informacijsku moć je teško kategorizirati zato što siječe preko svih vojnih, ekonomskih, društvenih i političkih resursa moći, u nekim slučajevima umanjujući njihovu snagu, u drugima množeci je” (Nye and Owens, 1996., 22).

Pojam “informacijske operacije” je nedavno dobio snagu u američkoj vojsci kao način konceptualizacije i organizacije širokog i raznog mnoštva nekinetičkih vojnih sposobnosti. Zajedničko izdanje (JP 1-02)

vojnog rječnika i povezanih termina Ministarstva obrane definira informacijske operacije kao "integrirano zaposlenje osnovnih sposobnosti elektronskoga ratovanja, kompjuterskih mrežnih operacija, psiholoških operacija, vojnih obmana i sigurnosnih operacija u dogovoru s potpornim i srodnim mogućnostima da se utječe, ometa, podmićuje ili uzurpira protivničko ljudsko i automatizirano donošenje odluka dok se štiti naše vlastito" (Christopher, 2008., 2). Ali informacija, kao i moć, je intrinzično teška za mjerenje, kategoriziranje i razumijevanje, i veoma ju je teško učinkovito upotrebljavati na prediktivni ili linearan način. U današnjem svijetu interes i briga za manipulacijom javnog mišljenja, formiranjem stavova i utjecajem na ponašanje dostiglo je razine bez presedana. Informacija se obraća razlogu i iskustvu, ona je opskrbljena činjenicama, dok se propaganda obraća osjećajima i strastima, ona je iracionalna (Kolobara, 2017., 56). mnogo informacija dostavljenih u današnje vrijeme, istraživanja, činjenice, statistika, objašnjenja i analize eliminiraju osobni sud i kapacitet da pojedinac oformi vlastito mišljenje više sigurno nego najnastranija propaganda. Ova tvrdnja može doći kao šok, ali je činjenica da prekomjerni podaci ne prosvjećuju čitatelja ili slušatelja, oni ga utapaju, tvrdi Ellul. Ne može ih se sviju sjetiti ili ih koordinirati, ili razumjeti, a ako ne želi riskirati da izgubi razum, pojedinac će samo izvući generalni zaključak iz njih. I što više činjenica dobiva, slika je jednostavnija.

Bivši američki direktor instituta za informacijske operacije Jole Harding je opisao raspon mogućih aktivnosti informacijskih operacija: „iskreno... cilj onoga što pokušavaš uraditi, je ograničen tvojom maštom i specijalne postrojbe naginju ka malo drugačijem razmišljanju... Informacija može biti korištena da nekog terorizira, ili da stvara uvjete gdje netko ne želi da učini nešto, ili sve vrste stvari“ (Briant, 2015., 12). Dalje objašnjava da se takvim djelovanjem, pogotovo na vojnom bojištu, može kreirati kaos, nepovjerenje, sumnjičavost pa čak i odustajanje od borbe za svoj cilj.

Al Qaeda i druge terorističke organizacije su dobro iskoristile nove medije, iskorištavajući glad satelitskih televizija za vijestima i iskorištavajući ih za širenje propagande, prikazivanje talaca i inače za dobivanje publiciteta. S druge strane oni računaju na medije da im pomognu širiti teror. Tisuće su poginule u napadima 11. rujna, ali su milijuni bili prestravljeni slikama koje su im dostavili mediji.

Identificiranje prave vrste znanja potrebne za određeni konflikt može biti najvažniji izbor koji

informacijski strategist može načiniti. Al Qaeda i njezine podružnice koriste informacijsko doba da ponavljaju drevne obrasce tribalizma na globalnoj ljestvici, tvrdi Ronfeldt. Potrebno je samo malo indoktrinacije da se uzbude oboje i srce i um. Značajnost tribalizma nije bilo ignorirano od strane analitičara i stratega. Teroristi su često primjeri mentaliteta "istinskog vjernika", a koji po Ericu Hofferu vuče svoje podrijetlo iz prirode tribalizma:

"Da bi osoba sazrela za samo-žrtvovanje ona mora biti lišena svog individualnog identiteta i jasnoće... Najdrastičniji način da se postigne ovo je sa kompletnom asimilacijom individue u kolektivno tijelo... Kada upitan tko je on, njegov automatski odgovor je da je on Nijemac, Rus, Japanac, Kršćanin, Musliman član određenog plemena ili obitelji. On nema svrhe, vrijednosti i sudbine odvojeno od svog kolektivnog tijela; i sve dok to tijelo živi on u biti ne može umrijeti... Ovo je bez sumnje primitivno stanje, i njegovi najsavršeniji primjeri su pronađeni među primitivnim plemenima. Masovni pokreti nastoje da se približe ovoj primitivnoj perfekciji, i mi ne zamišljamo stvari kada anti-individualisti skloni suvremenim masovnim pokretima nas pogode kao atavizam primitivne." (Hoffer, 1989., 62).

Paradigma tribalizma bolje osvjetljava ključni problem tribalizaciju religije:

"Što više ekstremisti njeguju štetne podjele između 'nas' i 'njih', uzaludna tvrdnja svetosti jedino za njihove ciljeve, demoniziranje drugih, kodovi osvete, žudnja za teritorijalnim i vjerskim osvajanjima, potiskivanje suvremenika koji se ne slažu, i sve dok se tvrdi da se radi u ime božanstva, tim je njihova religijska orijentacija sasvim plemenska i sklona osvetničkom nasilju najmračnije vrste" (Arquilla i Borer, 2007., 50).

Nitko nije uradio bolje posao iskorištavanja tjeskobe kod Amerikanaca do fraze *rat protiv terorizma*, koju je Bushova administracija učestalo koristila od 2001. do 2009. godine, tvrdi Glassner. U vezi toga bivši Savjetnik za Nacionalnu Sigurnost SAD Zbigniew Brzezinski napisao je za *Washington Post* (25.03. 2007.), „Mala tajna ovdje jeste da je neodređenost fraze bila namjerno izračunata od njezinih sponzora. Konstantno upućivanje na *rat protiv terorizma* je postiglo jedan značajan cilj: stimuliralo je pojavu kulture straha. Strah zamagluje razum, intezivira emocije i olakšava demagoškim političarima da mobiliziraju javnost u ime politike koju žele da vrše“. Kadgod neka grupa koristi strah da manipulira drugom, netko profitira a netko plati, zapaža Brzezinski. Alfred Hitchcock, čuveni redatelj, vezano za strah je kazao da nema užasa u prasku

već u njegovom iščekivanju. Jedan od paradoksa kulture straha jeste da ozbiljni problemi ostaju uglavnom nezapaženi iako baš oni predstavljaju realnu opasnost za ono čega se javnost najviše boji. „Bijela Kuća“ je dobila potporu koju je trebala za napad na Irak potičući javne strahove od terorizma i spajajući te strahove sa Irakom. U danima pred sami napad javna podrška administraciji Georga Busha je iznosila 75%. Saddam Hussein je u svijesti javnosti toliko uspješno povezan sa terorističkim napadima 11 rujna da se u anketi *New York Timesa* provedenoj u rujnu 2006. godine, dugo nakon što je administracija službeno priznala da Hussein nije imao ništa sa napadima, otkrilo da jedna trećina Amerikanaca i dalje misli da je Irački predsjednik bio osobno umješšan u iste. Direktor FBI-a Robert Muller kada je svjedočio pred odborom Kongresa u veljači 2005. nije naglasio odsutstvo terorističkih napada, neuspjeh u pronalaženju ćelija al-Qaede unutar SAD-a ili izvještaj njegove agencije koji sugestira da možda al-Qaeda nema dovoljno snage da izvede seriju ozbiljnih napada u SAD-a. Umjesto toga on se brinuo „ostajem vrlo zabrinut oko onoga što ne vidimo“, kazao je. Politolog John Muller u svojoj knjizi *Overblown* komentirao je isto riječima „za direktora ureda, odsutstvo dokaza očigledno je dokaz postojanja“. Druge vladine agencije također su imale svoje interese za napuhavanje prijetnje od terorizma. Neke su to činile da bi zaštitile proračune. DEA (Drug Enforcement Administration) je izlagala kako profiti od trgovine drogom financiraju terorizam dok je Office of National Drug Control Policy potrošio milione na kampanju koja je označavala tinejdžere koji koriste marihuanu kao financijere terorizma (Cf. Gardner, 2009., 266-270 u Kolobara, 2017., 62-63).

Rat ideja se provodi u globalnom informacijskom okruženju, uglavnom preko medija. Satelitska televizija, internet i druge forme globalnih medija stvaraju prilike bez presedana da se dijele ideje i da im se dopušta da se natječu. Na neki način, rat ideja postaje stvaran rat samo onda kada ste već izgubili. Odnosno, ako ne uspijete poraziti ekstremizam, ideologiju mržnje ili ideje koje promoviraju fizičko uništenje dok su još na razini ideje, one se pretvore u akte mržnje, napada ili terorizma. Pobjede u ratu ideja dolaze kada uvjerite druge da vaše politike nisu prijetnja njima, da im njihovo antagonističko ponašanje ne će dati ono što žele ili trošenje ili riskiranje njihovih života nije najbolji način da postiču svoj cilj, tvrdi Christopher. Uspjeh u ratu ideja zahtjeva uvjerljivu komunikaciju kroz strateško komuniciranje i javnu diplomaciju. „U ratu ideja, riječi mogu biti smrtonosne kao stvarna municija“

(Armistead, 2007., 158). Robert Reilly nam kao savršene primjere daje izraze poput „Osovine zla“ i „Veliki Sotona“ te ističe da su sve moralne razlike u korijenu teološke čak i kad sekularno društvo se pretvara da nisu.

UTJECAJ INFORMACIJSKIH OPERACIJA

Javno mišljenje je kralj, tvrdi Sorenson, te ističe kako od Bijele kuće pa do ostalih velikih centara moći svi čekaju i zasnivaju svoje djelovanje na temelju javnog mišljenja. Ono može uzdignuti ljude i ideje do velike moći ali i slomiti ih preko noći. Nekada može izazvati ratove a nekada ih može i zaustaviti. Primjerice u noći kada je Kongres glasovao o ratu u Iraku Predsjednik Bush je rekao naciji i Kongresu da je Irak zla nacija koji prijeti američkoj sigurnosti. Tijekom nekoliko sljedećih godina svi ključni članovi njegove administracije su iznosili slična upozorenja u svojim govorima. U izvještaju specijalne istrage Kongresa za zastupnika Henry A. Waxmana o javnim izjavama dužnosnika Bushove administracije, točnije Busha, Dick Cheney, Rumsfelda, Colin Powela i Condoleeze Rice, ovih pet dužnosnika su izrekli 237 specifičnih lažnih i varljivih izjava o iračkoj prijetnji u 125 javnih nastupa (Iraq on the Record: The Bush Administration's Public Statements on Iraq). Bush je tvrdio da je sami opstanak SAD u pitanju. Tony Blair je otišao još i dalje govoreći da se čitavi Zapad suočava sa opasnošću koja je „stvarna i egzistencijalna“ (Gardner, 2009., 13). Čak i najjači sebi ne mogu priuštiti da ignoriraju mišljenja drugih. Kreatorima politika u Pentagonu krajem 1980-ih i početkom 1990-ih postalo je jasno da će strana koja kontrolira i zadržava mogućnost pokretanja informacijskih kampanja precizno, kao i s mogućnošću da manipulira, upotrebljava i širi informacije, biti pobjednička strana. Jednom prilikom Napoleon Bonaparte se našalio i rekao: «Više se treba bojati četverih neprijateljski nastrojenih novina nego tisuću bajoneta.» (Christopher, 2008., 18).

Prije pedeset godina politički naponi su bili oko mogućnosti kontrole i prijenosa oskudnih informacija. Danas, politički naponi su oko stvaranja i destrukcije kredibiliteta (Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication, September 2004., 20).

Kanadska novinarka Eva Bartlett osvrćući se na izvještavanje zapadnih medija po pitanju Sirije (2016. god.) kazala je kako „sve ono što čujete i čitate u korporativnim medijima potpuno je suprotno od

te stvarnosti“. Ističe kako se korporativni zapadni mediji bave planiranjem promjene režima u Siriji. Navodi kako je više puta bila diljem Sirije te da tamošnji narod pruža veliku podršku predsjedniku te zemlje, „a da je to u suprotnosti sa onim što čitate u korporativnim medijima poput BBC-a, New York Timesa ili Guardian“. Dalje navodi kako su izvještaji tih medija potpuno suprotni od stvarnosti i da im je cilj demonizirati Asada i rusku podršku Siriji. Posebice ističe da se svi ti mediji oslanjaju na „Sirijski opservatorij za ljudska prava“ kao izvor, a da je on ustvari britanska organizacija sa sjedištem u engleskom Coventryu koju čini samo jedan član. Bartlett je kao primjer manipulacije navela tkz. „bijele šljemove“ i objasnila da je to organizacija koju je 2013. godine formirao bivši britanski časnik, a koja se financira sa 100 milijuna dolara iz SAD, Velike Britanije i EU. „Oni bi trebali spašavati civile u Istočnome Aleppu, ali tamo za njih nitko nije čuo! ‘Bijeli šljemovi’ su, navodno, neovisni, a možete ih vidjeti kako nose oružje i stoje kraj tijela mrtvih sirijskih vojnika (Asadovih pristalica). Na njihovim video-snimkama nalaze se ista djeca koju koriste za različite izvještaje, pa tako možete primjetiti djevojčicu Aju, koja se pojavljuje u različitim vremenskim razmacima na različitim lokacijama“ (*Bljesak.info* 15.12.2006.).

Online informacije pomjeraju se brzo i široko, što može biti dobra stvar, osim ako su informacije lažne. Thomas Friedman napisao je da mu je Indonežanin koji radi za veleposlanstvo SAD-a u Jakarti rekao da „Internet korisnici čine svega 5% populacije - ali tih 5% šire glasine svima ostalima. Oni govore, dobio ih je s interneta. Oni misle da je to Biblija“. Friedman ističe: „U najboljem slučaju internet može obrazovati ljude brže nego ijedan medijski alat koji smo ikad imali. U najgorem slučaju, može ljude zaglupiti nego ijedan medijski alat koji smo ikad imali. Laž da je 4000 židova bilo upozoreno da ne idu u Svjetski trgovački centar 9. rujna je u potpunosti bila prenesena internetom i sada je temeljno prihvaćena istina u muslimanskom svijetu. Zato što internet ima auru tehnologije oko sebe, neobrazovani vjeruju informacijama sa njega još više. Oni ne shvaćaju da internet, u najgorem slučaju, je samo otvorena kanalizacija: elektronski cjevovod za netretirane, nefiltrirane informacije“ (Friedman, 2003., 169). Ako pogledamo Friedmanove riječi, lako zaključujemo da nije sve na internetu istinito ali također nije sve ni u *New York Timesu* istinito. Pokušaji izoliranja metoda koje su učinkovite u mijenjanju jakih uvjerenja nam pokazuju da je ključ u obimu i vremenu plasiranja kontradiktornih informacija više nego u kvaliteti. Velike količine informacija dostavljane u kratkom

vremenskom periodu imaju najveći utjecaj, tvrdi Myers. Napadi na SAD-e 11. rujna su odličan primjer preduvjerjenja i stavova koji utječu na konačni zaključak. Mnogi neprijatelji SAD-a su iznijeli brojne teorije kako je Vlada te zemlje na određeni način imala „prste“ u tom napadu. Naravno to nije istina ali se pokazalo da preduvjerjenja onih koji ne vole SAD-e imaju ključnu podložnost prema svemu negativnom upućenom prema toj zemlji. Glasine su najučinkovitije kada su izazvane na više različitih mjesta istodobno i na takav način da idu naprijed nazad te sa svakim novim izvještajem očigledno potvrđuju oni prethodni, tvrdi Nigel West. Primjerice, dnevni list Saudijske vlade *Al-Riyadh* je objavio novinski članak koji je postao međunarodni naslov. Kolumnist Umayma al-Jalahma sa Sveučilišta Kralj Faisal je napisao: „Odlučio sam da govorim o židovskom blagdanu Purimu... Za ovaj blagadan, židovi moraju dobiti ljudsku krv tako da njihovi svećenici mogu pripremiti blagdanske kolače. Drugim riječima, običaj se ne može provesti kako spada ako ljudska krv nije prolivena... krv kršćanske i muslimanske djece dobi ispod 10 godina mora biti upotrebljena...“ (Waller, 2008., 309). Tijekom žestokih borbi u iračkoj Fallujahi, veliku ulogu na započinjanje isti su imale glasine koje su kružile među iračanima o tome kako američki vojnici dvogledima za noćno promatranje špijuniraju muslimanske žene i da djeci dijele pornografske sadržaje. Lokalni irački pekar je priznao da su „te glasine utjecale na ljude na negativan način... Potaknule su ljude da koriste svoje oružje protiv Amerikanaca“ (*Los Angeles Times*, June 14, 2003.). Vrijednost dezinformacije uvijek je veća od vrijednosti informacije. Kad se dva suprotna gledišta predoče podjednako silovito, istina ne mora biti negdje na sredini. Moguće je da jedna strana griješi. To opravdava žestinu na drugoj strani (Kolobara, 2017., 68). Jedan iranski bloger, sa online identitetom kao „hope“ (nada) napisao je „Nemojmo zaboraviti da teror uvijek počinje sa jezikom....Cenzura riječi uvijek je vodila do cenzure našeg identiteta i u konačnici našeg ugnjetavanja.“ (Seib, 2008., 160).

Ayman al-Zawahiri jednom prilikom je kazao: „Mi smo usred rata, i više od polovine te borbe se odvija na informacijskom ratištu; mi smo u informacijskom ratu za srca i umove svih muslimana.“ (Arquilla i Borer, 2007., 86) Mnogi tvrde da je Al-Qaeda uspjeh kao pravog igrača na regionalnoj i svjetskoj pozornici više rezultat efikasne informacijske strategije nego vojnih sposobnosti ili nerazdvojive političke podrške koju posjeduje. „Da Bin Laden nije imao pristup globalnim medijima, satelitskim komunikacijama i internetu, on bi bio

samo jedan mrzovoljni tip u pećini”, tvrdi antiteroristički stručnjak David Kilcullen.

Ali Al-Qaeda je, po mišljenju stručnjaka, postala puno više od organizacije. Zbog efektivne informacijske strategije, postala je moćna ideja. “Očito je da je medijski rat u ovom stoljeću jedna od najučinkovitijih metoda; njime se, zapravo može postići 90% rezultata u pripremi bitke”, smatra Osama bin Laden (Gordan Akrap, *Specijalni rat 1*).

INFORMACIJSKE OPERACIJE I NOVI RATovi 21. STOLJEĆA

Nova informacijska doktrina opisuje informacijski okoliš kao sinergijsku interakciju tri dimenzije: fizičku s infrastrukturom i linkovima informacijskih mreža; informativnu, predstavljajući stvarnu građu koja se prenosi fizičkim mrežama; i kognitivnu gdje ljudski mozak daje značenje informaciji, i koja je opisana kao najvažnija od ove tri (Armistead, 2010., 57). General američke vojske Tommy Franks pred senatskim odborom 7. veljače 2002. izjavio je: “Da bi zadržali informacijsku dominaciju, moramo predano poboljšavati našu sposobnost utjecaja na ciljne publike i manipulirati protivničkom informacijskom okolinom. Kontinuirano razvijanje ovih sposobnosti je esencijalno” (Ibid, 68).

Britanska se vojska zadnjih godina kreće u pravcu koordiniranih informacijskih operacija gdje se psihološke i medijske operacije ujedinjuju iza holističkih napora kako bi se postigli jasno definirani ciljevi. Ovo proizilazi iz vjerovanja da mijenjanje stavova kroz informativno djelovanje nije dovoljno. Ono povećano ističe cilj nauštrb sredstva i oštri vojni fokus na rezultat bihevioralne promjene. Taj fokus je i dalje na efektima ali neki utjecaji sada dosežu izvan propagande distribucije informacijskog utjecaja da bi se kombinirali sa namjernom manipulacijom okolnosti ili uvjeta u kojima ljudi djeluju i donose odluke (Briant, 2015., 64). Više nije samo o tome da li osvajate srca i umove, odnosno „vole li Afganistanci ISAF vojnike je irelevantno, već utjecajna kampanja jednostavno teži da promjeni ponašanje a ne mišljenje” (Rowland and Tatham, 2010., 2). Matt Armstrong se nadovezuje i govori kako fraza sada treba da zvuči borba za srca i volju ljudi jer je volja za djelovanjem ono što je bitno. Ističe da nije važno voli li vas netko ili ne već je cilj tome istome promijeniti ponašanje. Jedan od vodećih mislioca u ovome području Nigel Oakes navodi kako se dogodila bihevioralna revolucija toliko jer vojska sada razumije da mijenjanje ljudskog ponašanja predstavlja krajnji cilj. Bihevioralni

pristup može potencionalno angažovati široki raspon informacijskih i drugih aktivnosti koje samo površinski izgledaju nepovezane sa željenim krajnjim ishodom kako bi kreirale bihevioralne promjene u ciljne publike. To uključuje procjene toga u kojim okolnostima će se mijenjati ponašanje i onda korištenje utjecajnih aktivnosti da bi se potakle te okolnosti odnosno da bi se upravljalo tim okolnostima. Željena promjena ponašanja neće biti očita iz aktivnosti koje se poduzimaju i prave namjere će biti zamračene procesom od promatrača. Nastoji se stvoriti situacija gdje meta uvjeravanja počme donositi „prave odluke“ bez da je svjesna da su te odluke želje propagandiste, navodi Mackay. Kredibilnost propagandne poruke često zahtjeva relativnu nevidljivost kampanje unutar globalnog medijskog okoliša.

Da su ofanzivne informacijske operacije mač sa dvije oštrice jasno pokazuje primjer Donald Trumpa (predsjednički izbori SAD 2016.) koji je upravo zbog ideja o „Islamskom ekstremizmu“, imigraciji - granicama, oštrom stavu po pitanju trgovine i poreza, stava prema ženama i sl., bio žestoko kritiziran od strane mainstream medija, a istovremeno mu je kod izbornog tijela ta ista retorika donosila više pristalica nego oponenta. Agresivni izrazito negativni pristup medija prema njemu poticao je širenje potpore za njegove ideje koje su očito, sviđalo se to nekome ili ne, bile ono što desetina miliona Amerikanaca misli i strastveno osjeća. Ovaj primjer sa točke informacijskog ratovanja predstavlja udžbenik grešaka prvo kod analize ciljne publike (isto kao da ljubiteljima automobila govorite da su auti štetni i loši), shodno tomu automatski je taktika operativnog djelovanja bila pogrešna (uvjeravate ih da su auti odvrtni) a rezultat je poraz (za ljubitelje automobila auti su životna radost). Kako to obično biva jedna greška vuče drugu za sobom i ti isti mediji su nastavili sa istom taktikom nesvjesni da proporcionalno negativnosti koju iskazuju prema Trumpu sa druge strane tom istom negativnošću hrane njegove pristalice (koji logikom „što ga više napadaju sve ga više volimo“) mu postaju privrženiji i odaniji. Paradoks je u tomu što mediji praveći izrazitog negativca od Trumpa u očima većeg dijela američke javnosti (koja ipak nije toliko liberalna kao što se predstavlja) su napravili izrazitu žrtvu koja je uz simpatije pobrala i mnogo glasova. Zanimljivo bi bilo vidjeti kakav bi bio konačni rezultat predsjedničkih izbora da se krenulo „europskom“ taktikom informacijskog djelovanja u kojoj bi se od početka nepodobni kandidat jednostavno ignorirao i ne bi bio zastupljen u medijskom izvještavanju? (Kolobara, 2017., 80).

Teza tkz. novih ratova tvrdi da su suvremeni ratovi kvalitativno drugačiji od onih iz prošlosti. Izraelski vojni povjesničar Martin van Creveld tvrdi da se moderni ratovi više primarno ne vode između država i njihovih velikih profesionalnih oružanih snaga, već da uključuju čitav niz nedržavnih aktera uključujući bandite, gerilce i teroriste. Također tvrdi da su teme oko identiteta, poput etniciteta, religije i spola, postale više središnje konfliktima nego one tradicionalne političke i ekonomske na koje su se bile bazirale tradicionalne analize rata. Kaldor se slaže sa Creveldom te ističe da nove ratove ne treba miješati sa građanskim ratovima jer su novi ratovi zbrkani i komplicirani i zamagljuju liniji između unutrašnjeg i vanjskog. Nasilje unutar države može biti počinjeno od strane vanjskim učesnika i često može biti transnacionalnih poveznica između država i nedržavnih aktera. Kao takve, konvencionalne koncepcije sukoba između država i unutar država su neadekvatne da objasne suvremen sukobe, smatra Kaldor. Navodi da se u novim sukobima uopće ne može pouzdano utvrditi broj civilnih žrtava.

Kaldor navodi četiri definirajuće karakteristike novih ratova (u Hough; Shahin; Moran; Pilbeam, 2015., 105-106):

1. Akteri – dok su se stari ratovi uglavnom vodili između državnih oružanih snaga, novi ratovi uključuju miks državnih i nedržavnih aktera. Ovo uključuje regularne vojnike ali također i ratne diktatore, džihadiste, kriminalne bande, paravojno osoblje, plaćenike i privatne sigurnjake. Ključni razlog za ovakvu promjenu je to što su današnje države izgubile dosta svog tradicionalnog autoriteta, uključujući u nekim slučajevima monopol na legitimnu upotrebu organiziranog nasilja.
2. Ciljevi – ciljevi starih ratova su bili geopolitički (poput stjecanja strateški važnih teritorija) ili ideološki (poput promocije socijalizma). Kao kontrast, novi ratovi se vode u ime politika identiteta (zahtjeva se vlast na osnovu etničkog, religijskog ili plemenskog identiteta).
3. Metode – u starim ratovima bitke su bili odlučujući susreti a glavni način ratovanja je bilo zauzimanje teritorija vojnim sredstvima. U novim ratovima, bitke su dosta rjeđe a zauzimanje teritorija se provodi političkim sredstvima tj. kontrolom populacije na tom području. Primjerice, jedna od tehnika je raseljavanje stanovništva. Da bi se kontrolirao neki teritorij nasilje se radije koristi većinom protiv civila nego protiv neprijateljskih snaga. Žene i djeca su često glavne mete modernih ratova.

4. Financije – stari ratovi su uglavnom bili financirani od strane država (kroz poreze i posuđivanje novca) a ratne ekonomije su bile značajno centralizirane. Ekonomije novih ratova su obično visoko decentralizirane a prihodi ovise od upotrebe nasilja. Novi ratovi su često financirani pljačkaškim sredstvima poput krađe, otmica i krijumčarenja visoko vrijednih roba.

Značajna karakteristika novih ratova je njihova dugovječnost a razlog za tu upornost leži u činjenici da učesnici novih ratova često politički i ekonomski više profitiraju od samog vršenja nasilja nego da samo pobijede. Kaldor naglašava još jedno značajno svojstvo a to je da su stari ratovi bili povezivani sa izgradnjom država, dok su novi ratovi opšta suprotnost, oni imaju tendenciju doprinosa rasklapanja države i često su odgovorni za propast država (Cf. Kaldor, 2013., 3). Ian Shields navodi da se danas sukobi od strane velikih sila vode sa daljine. Školski primjer su SAD i Afganistan gdje se poduzima tkz. obrana u daljinu kroz preventivnu akciju. Shields tvrdi da takvo što nebi bilo moguće bez „svemirske“ tehnologije, odnosno Globalnog Pozicijskog Sustava (GPS) koji pruža izravnu navigaciju trupama, brodovima i zrakoplovima, zatim daje vremenske signale potrebne za sinkroniziranje sigurnih radio frekvencija te pruža precizno ciljanje i navođenje do meta za tkz. pametne bombe. Također korištenje letjelica bez posade, popularno zvanih dronova, kojima upravljaju piloti koji sjede u kabinama na jednom kontinentu a djeluju na drugom. Primjerice, tijekom prvih pet godina mandata Predsjednika Obame ukupni broj smrti uzrokovanih američkim napadima bespilotnim letjelicama je iznosio 2400 ljudi (Sledge, 2014.).

U suvremenim ratovima osim država učesnici su i brojni ne državni akteri u koje se sve češće ubrajaju i privatne sigurnosne kompanije koje su toliko narasle, ojačale i postale utjecajne da mijenjaju ishode sukoba. Po nekim procjenama čitava industrija privatnih vojnih i sigurnosnih kompanija koje koriste vlade i korporativni klijenti na godišnjoj razini vrijedi od 100 do 400 milijardi dolara (Pingeot, 2012., 11). Sa ratovima u Iraku i Afganistanu privatne sigurnosne kompanije doživljavaju svoj vrhunac. 2008. god. po nekim procjenama Ministarstvo Obrane SAD angažiralo je 167 000 privatnih sigurnosnih uposlenika u Iraku, dok ih je na području Afganistana 2012. bilo oko 117 000 (Schwartz and Church, 2013., 23-24).

Freedman, osvrćući se na terorističke napade 11. rujna, kaže da je taj napad osmišljen na jednoj od najzabačenijih i najsiromašnijih lokacija svijeta

usmjeren ka drugoj koja je jedna od najbogatijih. Napad je proveden korištenjem najdrevnije vojne tehnologije, nožem, kako bi se upotrijebila najmodernija tehnologija civilne avijacije protiv Zapada (Freedman, 2002., 341).

Na koncu kada je u pitanju terorizam, isto kao što je Priroda jednako zainteresirana za preživljavanje i uzročnika bolesti i njihovih nositelja tako su isto neke svjetske sile jednako zainteresirane za preživljavanje i sigurnosnih prijetnji i vlastitih država koje moraju zaštititi upravo od onoga što su same stvorile (što posredno što neposredno). Svaka pojava ima svoju dinamiku a neke dinamike, odnosno pojave, se odvijaju prepravilno u djelokrugu nacionalnih interesa da se nebi posumljalo da nemaju zajednički uzročnik. Ono što je po sigurnosnim konceptima u prošlosti bilo nezamislivo danas je neizbježna stvarnost na koju se mora računati (Kolobara, 2017., 98).

ZAKLJUČAK

Informacijske operacije uvijek se predstavljaju za ono što nisu. Njihova ideološka baza, iako se na prvi pogled čini nepovezanim, je u biti imitacija teoloških konceptata delovanja na ciljanu publiku samo s kratkoročnim djelovanjem, a koje se uvijek može iznova izazvati. One su zapravo „laboratorijski“ primjer savršenog kopiranja odnosno imitiranja prenesenog u drugi kontekst djelovanja. Jedini kredibilni izvor sada je pozicija autoriteta (mediji odnosno institucije i druge pozicije vladajuće elite) koji autoritet nad „istinom“, u koju se ne smije sumnjati, izvlače iz same pozicije autoriteta i ne moraju je racionalno opravdavati.

Medijsku informaciju treba gledati samo kao pojavu na površini, kao formu ispunjenu sadržajem interesnog karaktera upakiranu u naizgled objektivnu pojavu. Suditi o izuzetno bitnim stvarima na osnovu prvog dojma i medijskih glasina je najčešće loša i pogrešna prosudba baš zato jer na osnovu viđenog možete samo da uočite površinu (koja je često varljiva) a na osnovu onog što čujete samo dezinformaciju koja upućuje na dijametralno suprotan zaključak. Oštrina prosuđivanja učinka informacijskog djelovanja obrnuto je proporcionalna neposrednoj blizini objekta zbivanja. Što ste bliže to manje razumski vidite a više djelujete u afektu, dok vam jasnije postaje što se više udaljavate i manje ste osjećajno involvirani. Također je bitno naglasiti da mediji pod krinkom znanosti i znastvenih istraživanja vrlo lukavo prodaju političke agende.

Zbog toga što većina utjecajnih medija nije više u državnom vlasništvu a s obzirom da utječu i oblikuju javno mnijenje a posljedično i ponašanje, u nekim slučajevima legitimno ih je smatrati prijetnjom po nacionalnu sigurnost. Istina ne može da se mijenja, ali se uvijek može naći pretpostavka koja djeluje bolje a ako je uspješnija ona je posljedično politički i istinitija. Sve je inverzija stvarnosti. Kritike suvremenih konceptata sigurnosti idu u tom pravcu da se napada sveopći nadzor koji države uvode kao praksu. Naglašava se da se naše ponašanje pod stalnim nadzorom svodi na krčkanje u svijetu pogodnosti, na konformističko ponašanje, na samocenzuru i puki konzumerizam prikazanih kao sloboda izbora. Ističe se da je naša cijela osobnost prikazana javnosti, a da svi oni koji misle da se ne trebaju plašiti jer ne rade ništa loše vremenom će shvatiti da su izmanipulirani. Na kraju se sve svodi na to da se suverenitet pojedinca briše pod krinkom pojedinca kao novog referentnog objekta sigurnosti. Ako je teza da je povijest učiteljica života točna onda za države uopće nije pitanje da li će nego kad će doći do rata. Stoga vojna kategorija sigurnosti za državu, dugoročno gledano, i dalje ostaje odnosno mora ostati na prvom mjestu.

Danas nam je potrebna sigurnosno - informacijska sposobnost da se vidi, da se razluči i shodno tomu da se ne reagira. Cilj današnjih informacijskih operacija je svrgavanje realnosti odnosno uspostavljanje nametnute percepcije i shvaćanja koji vode do istog razmišljanja a koje će u konačnici izazvati željeno djelovanje. Narav ciljane informacije za točno određenog recipijenta uvijek će biti negativna iz barem jednog kuta gledanja jer se njena vrijednosna odrednica formira zavisno od pozicije tumačenja. Nas prvenstveno treba zanimati struktura informacije u čitavom kontekstu zbivanja, njezina svijest pa tek onda njen sadržaj. Ako nešto zvuči kao činjenica ne znači da to i jeste. Uostalom činjenice više nisu bitne bitna je samo naracija. ■

Literatura

Arquilla, John - Borer A. Douglas (2007.) *Information Strategy and Warfare - A guide to theory and practice*. Routledge, New York and London.

Armistead, Leigh (2007.) *INFORMATION WARFARE - Separating Hype from Reality*; Potomac Books, Inc. Washington, D.C.

Akrap, Gordan, *Specijalni rat - Sve o spregama politike i tajnih službi u 20. stoljeću u cilju oblikovanja javnog mišljenja*, Večernji list, Oreškovića 6H/1, Zagreb.

A. Silke, „Analysis: Ultimate Outrage“ *The Times* (London), May 5, 2003.

Briant, Emma Louise (2015.) *Propaganda and Counter-Terrorism – Strategies for Global Change*. Manchester University Press, Manchester, UK.

Christopher, Paul (2008.) *Information operations - Doctrine and Practice (A Reference Handbook)*, Contemporary Military, Strategic, and Security Issues; Praeger Security International; Westport, Connecticut, London.

Collins, Alan (2010.) *Suvremene sigurnosne studije. Politička kultura*, Zagreb.

Freedman, L. 'Conclusion: The Future of Strategic Studies', in J. Baylis J. Wirtz E. Cohen C. Gray (eds), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, Oxford: Oxford University Press, 2002, 328- 342.

Gardner, Daniel (2009.) *The SCIENCE of FEAR*, Penguin Group, London, England.

Hoffer, Eric (1989.) *The True Believer: Thoughts on the Nature of Mass Movements*, New York: Harper Perennial.

Hough Peter, Shahin Malik, Andrew Morgan and Bruce Pilbeam (2015.) *International Security Studies – Theory and Practice*. Routledge, New York.

„Iraq on the Record: The Bush Administration's Public Statements on Iraq“, prepared by the House of Representatives Committee on Government Reform – Minority Staff's Special Investigations Division, March 16, 2004, available at www.reform.house.gov/min/

Kolobara, Robert (2017.) *IDEOLOGIJA MOĆI – informacija kao sredstvo*, Udruženje za društveni razvoj i prevenciju kriminaliteta - UDRPK, Mostar.

Kaldor, M. 'In Defence of New Wars', *Stability: International Journal of Security and Development*, vol. 2, no. 4, 2013, 1– 16.

Nye, J.S., and W.A. Owens. "America's Information Edge." *Foreign Affairs* 75 (March/April 1996): 20-36.

Pingeot, L. *Dangerous Partnership: Private Military and Security Companies and the UN*, Global Policy Forum, www.globalpolicy.org/images/pdfs/GPF_Dangerous_Partnership_Full_report.pdf, 2012 (Accessed 28.6.2014).

Rowland, Lee and Tatham, S. (2010.) *Strategic Communication & Influence Operations: Do We Really Get It?*, Shrivenham: Defence Academy of the United Kingdom.

Soroos, M. (1997.) *The Endangered Atmosphere: Preserving a Global Commons*, Columbia: University of South Carolina Press.

Sledge, M. 'The Toll of 5 Years of Drone Strikes: 2,400 Dead', *Huffington Post*, www.huffingtonpost.com/2014/01/23/obama-drone-program-anniversary_n_4654825.html, 23 January 2014 (Accessed 28.6.2014).

Schwartz, M. and Church, J. 'Department of Defense's Use of Contractors to Support Military Operations: Background, Analysis, and Issues for Congress', Congressional Research Service, www.fas.org/sgp/crs/natsec/R43074.pdf, 2013 (Accessed 28.6.2014).

Seib, Philip. (2008.) *The Al Jazeera Effect – How the new Global media are reshaping world politics*. Potomac Books, Inc. Washington, D.C.

Thomas L. Friedman (2003.) *Longitudes and Attitudes: The World in the Age of Terrorism*, New York: Anchor Books.

U.S. Department of Defense, Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology, and Logistics, "Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication" (September 2004), 35.

Waller, J. Michael ed. (2008.) *Strategic Influence – Public Diplomacy, Counterpropaganda and Political Warfare*. The Institute of World Politics Press, Washington.

www.bljesak.info/rubrika/vijesti/clanak/kanadska-novinarka-otkrila-zapadni-mediji-lazu-o-aleppu-i-siriji/179925 četvrtak 15. prosinca 2016. 13:06